

СТАНОВИЩЕ

от: **проф. д-р Калин Порожанов д.н.** – редовен професор по *Стара история и тракология* в Югозападния университет „Неофит Рилски” – Благоевград и в Центъра по тракология „Проф. Александър Фол” към Института за балканистика с Център по тракология при БАН (ИБЦТ);

член на Научно жури, съгласно Заповед № 226/07.02.2013 г. на Ректора на Нов български университет **доц. д-р Пламен Бочков**,

за защита на дисертацията на редовния докторант, в докторска програма *Египтология* на НБУ, **Йордан Венцеславов Чобанов**,

на тема: *„Песните на арфиста” в контекста на египетската литературна традиция (II хил. до Р.Хр. – средата на I хил. до Р.Хр.)*, Нов български университет. София, 2012,

с научен ръководител **проф. д-р Сергей Игнатов д.н.**,

за получаване на образователната и научна степен **доктор**, в професионално направление 2.2. История и археология.

Дисертацията се състои от Въведение; три глави; Заключение; Съкращения; Списък на използвана литература.

Във **Въведението** (с. 5-10) авторът представя и характеризира работното понятие „песните на арфиста”, което се оказва, че се отнася за 27 текста, изписани по стените на гробници от времето на XIX и XX династия на Новото Египетско царство, поместени в хронологията от около 1323 до 1069 г.пр.Хр. Те са част от жанра *поучения* – по-точно – от групата на т.нар. *песимистични текстове* в древноегипетската литература.

Целите на текста са обичайните и **са абсолютно приемливи** за една докторска дисертация; те са: 1.) събиране на изворите по темата; 2.) изучаване и представяне на историографията по въпроса; 3.) извличане на историческата информация от изворите, като, в конкретния случай, авторът се стреми да открие смисъла на текстовете, защо точно тези текстове са изписвани в гробници и какъв е контекстът, в който те се намират.

Това, по същината си, представя **методиката на писане на дисертацията**, която заслужава адмирации.

Методологията, която използва докторантът, включва: 1.) превод на български език, с критически коментар, на всички събрани изворови текстове; 2.) определяне на главните теми в тях и разбиране на смисъла им; 3.) съпоставяне на съдържанието и смисъла на текстовете със сцените в гробниците, в които те са откривани.

По същината си това означава, че работата е **не само извороведска и тексткритична, но и историческа, което предполага нейното изключително достойнство.**

Гл. I. „Песните на арфиста” от гробниците на XIX и XX династия (с. 11-95) се състои от 27 параграфа или части-подглави. Тук те няма да бъдат детайлно изброявани. Но ще кажа, че всичките **27 песни** се представят и анализират по следната важна схема: **публикации и преводи** (на големите европейски езици); **датировка**, където се излага дискусиата по въпроса и се съобщава мнението на автора; **коментар на изображенията**, които съпътстват текста, с цел неговата по-пълна интерпретация; **превод на български език**, който, по принцип, в повечето случаи, успява да постигне ясен смисъл, въпреки проблемите на древноегипетския текст.

Дължа да отбележа, че това не са просто преводи, а са по-скоро преводитълкувания на български език, особено добре представени и допълнени в коментарите. Само това е своего рода **сериозно научно постижение**. Но още нещо, тези преводи-тълкувания отразяват детайли от египетското виждане за Този и Отвъдния свят и **това има своята изключително висока стойност.**

Положително явление е и фактът, че в този контекст, **авторът използва най-новите резултати на Българската мисия в Египет** (с. 59-61; 105).

Гл. II. Предназначение, контекст и видове „песни на арфиста” (с. 96-165) се състои от 4 параграфа.

§ 2.1. Предназначение на „песните” логически и убедително стига до извода, че с тях *се гарантира състоянието на блажен за собственика на гробницата в Отвѣд* (с. 98).

§ 2.2. Контекст на „песните” е особено важен, поради което ще се спра по-обстойно на постигнатите в него изводи.

На първо място – **химните** (текстовете по стените) от преддверието на гробницата, освен, че представят **собственика ѝ като почитател боговете**, имат за цел да предадат **идеята за влизане в и излизане от Отвѣд** (с. 102).

Сетне – че се представят две едновременно протичащи събития от видимия и невидимия свят, а именно: докато в Този свят жрецът поднася дарове, кади и прави възлияния, човекът в Отвѣд се е слял с божеството – и небето и земята са „отворени“ за него (с. 104).

В този контекст, по-нататък – изображенията на играта **сенет** („игра“ върху плоскост с 30 квадратчета, чиито брой е свързан с божественото в Египет) в гробниците могат да се възприемат като предаващи двойствено послание: от една страна се показва, че човек играл **сенет** приживе, се свързва с божественото и е подготвен за изпитанията в Отвѣд; от друга – това само по себе си означава, че след като той вече се намира в Отвѣд и е подготвен преди това, то той се е слял с Ре и Озирис (с. 112).

Това виждане на Йордан Чобанов особено добре се потвърждава от гробницата при *Завиет султан*, където **влизащата ладия** е на Озирис (Запад, Долния, Отвѣдният свят), а **излизащата** – е на Ре (Изток, Горния, Този свят), което ще рече, че освен текстовете, изображенията показват сливането на собственика на гробницата с Озирис и с Ре, демонстрират представата, че той може да влиза в и да излиза от Отвѣд (с. 110-115).

За още по-добра илюстрация на авторовата теза ще добавя и изводите му, че целта на заклинанието е да се осигури безпрепятствено придвижване в Отвѣд (с.123-125).

И накрая на параграфа – оказва се, че е без значение къде в гробницата са изписани „Песните на арфиста“, защото те служат като ритуален паралел на способността за свободно придвижване на мъртвия и сливането му с Ре и Озирис (с.127).

§ 2.3. **Ключови термини, свързани с „Песните на арфиста“** подкрепя направените от автора преводи, коментари и важни изводи.

В този контекст е и изводът, че Човек не трябва да се стреми към Отвѣд, а трябва да се подготвя за него, като живее спрямо принципите на Маат... (с.130).

§ 2.4. **Видове „Песни на арфиста“ и вътрешна структура** основателно приема 2 вида песни: **едните** – празнични, тържествени, на принципа „живей

пълноценно в Този свят”, но не епикурейски; а **другите** – заупокойни литургии, които са средство за преход между световите (Този и Отвъдния).

Както заключава дисертантът: ако в текстовете от Групата на Интеф (I група) акцентът е върху поведението на човек приживе, то във втората група се акцентира върху добрата съдба на човек в Отвъд, възможна благодарение на праведното му поведение приживе (с. 164).

Гл. III. Сходни песни от гробниците на египетските велможи (с. 166-195) се стреми да открие къде и кога може се види първообразът и първопричината за появата на „Песните на арфиста”, във времето преди XIX и XX династия.

§ 3.1. Старото царство. За това време авторът аргументирано показва, че данните са твърде оскъдни и явно не става дума за традиция, която да е свързана с „Песните на арфиста” от XIX и XX династия (с.172).

§ 3.2. Средно царство. За този период Йордан Чобанов успешно открива 2 песни на текстове от II група от „Песните на арфиста”, познати от гробниците на XIX и XX династия, които се оказват най-ранните текстове от тази група, изписани по стените на гробница; освен това, към тази група дисертантът основателно причислява и 3 надписа върху каменни стели (с. 179).

Така става ясно, че началото на традицията, свързана с „Песните на арфиста” от края на XIV – средата на XI в.пр.Хр., поне за сега, се открива най-рано в първата половина на II хил.пр.Хр.

§ 3.3. Ново царство. Горният извод се подкрепя и от факта, че наличието на „оркестрални” текстове, които са от времето на XVIII династия, нямат пряка връзка с „Песните на арфиста”, а по-скоро са част от много по-стара традицията, свързана със сцените от Старото (и Средното) царство, отразяващи честването на богинята Хатхор (с. 192).

Заключение (с. 194-199). Тази финална част на дисертацията **отлично резюмира** и синтезирано представя направеното в отделните глави и параграфи.

Съкращенията (с. 200-201) нямат нужда от коментар, но за **Списъка на ползваната литература** (с. 202-207) по темата на дисертацията ще подчертая, че той е професионално използван, при което е достатъчно пълен и изчерпателен.

Очевидно е, че сме изправени пред един истински извороведски и исторически творчески труд по Стара история, в областта на Египтологията,

който, благодарение на своя автор, има постигнати забележителни резултати. Те са точно отразени в *Автореферата*, който приемам без забележки, поради което не е нужно да ги повтарям.

Ще кажа още няколко важни мои наблюдения, които са с абсолютно положителен знак:

1.) без съмнение, благодарение на отлично познаване на изворите и историографията по проблематиката, дисертантът постига своите успехи; при това той се е „потопил“ не само в ежедневието, но и в сакралното мислене и поведение на древните египтяни;

2.) поради това, въз основа на четенето и интерпретацията на изворите, авторът достига до свое възстановяване, вписващо се в общите научни представи, на египетската религия, философия, космогония, световен ред и устройство на обществото, които, въпреки вярата в боговете и божественото устройство на Света, го възприемат като единен: Този/Видимият и Онзи/Отвъдният, които са едно цяло;

3.) текстът, въпреки изключителната сложност на разглежданата проблематика, се чете леко и разбираемо, от гледна точка не само на Египтологията, но и от гледната точка на идеологията в Старата история на Източното Средиземноморие, в чийто север са Тракия, Гърция и Анатолия; на изток – Леванта с Месопотамия и Иран; а в юга – Египет;

4.) радостно е, че тези текстове се превеждат за първи път на български език, с което е очевидно, че самочувствието на Йордан Чобанов, е основано на доброто академично познаването на староегипетския език;

5.) в крайна сметка, виждаме изграден учен – професионалист староисторик-египтолог.

След всичко положително казано до тук съм длъжен да отбележа и забелязаните от мен отрицателни явления в тази дисертация:

I.) на много места в текста липсва пълният член на подлога в изречението, а на други места той е поставян излишно (напр. с. 31, 49, 53, 60, 75, 78, 138 и др.);

II.) съкращението *дин.*, което, по принцип, в дисертацията означава *династия*, трябва да се изписва изцяло, защото може да означава и *династии* (в мн. ч.);

III.) „Песните на арфиста” трябва да се изписва или в кавички (както е в Съдържанието и на с. 127, 142 и др.) или в *курсив/италик* (както е в съвременното му прилагане, свързано с влиянието на англ. език);

IV.) „й” не е „ù”!!! Такова заместване е недопустимо за една дисертация;

V.) „акустиране” не е „акостиране”, а тази досадна грешка да се използва първата дума вместо втората е допусната на с. 49, 71, 72, 83... и задължително трябва да се оправи;

VI.) въпреки, че изглежда модерно изписването на главите и параграфите с арабски цифри, подредени от едно до безкрайност, както в Съдържанието, така и в текста, това не стои добре за една дисертация; още повече, че според българския правопис – напр. трябва да се изпише Глава I, II... (с римски цифри), а параграфите 1, 2... (с арабски -);

VII.) за да бъдат гледани нормално, съгласно общоприетото картографско представяне: Фиг. 3, на с. 25, трябва да се завърти на 180 градуса, С-Ю, по посока на часовниковата стрелка; Фиг. 6, на с. 43 – също; Фиг. 9, на с. 53 – също; Фиг. 12, на с. 58 – на 90 градуса; Фиг. 27, с. 88 – на 270 градуса;

Въпреки направените бележки, смятам, че постиженията в коментираната тук дисертация са достатъчно значими, с оригинален принос за науката и са дисертабилно защитими. Кандидатът притежава не само задълбочени теоретични знания, но и подчертани способности за самостоятелни научни изследвания в областта на Египтологията.

Поради това **изразявам своята положителна оценка и гласувам с ДА**, за присъждането на образователната и научна степен *доктор* на **Йордан Венцеславов Чобанов** за неговата дисертация: *„Песните на арфиста” в контекста на египетската литературна традиция (II хил. до Р.Хр. – средата на I хил. до Р.Хр.)*, Нов български университет, София, 2012, с научен ръководител **проф. д-р Сергей Игнатов д.н.**

28.02.2013 г.
София

Член на Научното жури:
проф. д-р Калин Порожанов д.н.